

Pirjo Siiskonen

Jäähyväisluento 16.12.2016

Kohti kestävää erilaisuutta

16. joulukuuta vuonna 1988 tulin Mikkeliin tutustumaan tulevaan työpaikkaani, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukseen. Minut oli valittu sen johtajaksi ja aloitin työt vuoden 1989 alussa. Tulin aamukoneella, sillä silloin toimi lentoyhteys Helsinki-Mikkeli-välillä ja lipun hinta oli kohtuullinen. 28 vuodessa on tapahtunut paljon muutakin kuin Mikkeli-lentojen jääminen historiaan. Vuonna 1989 elimme Mikkelin läänissä, jonka maaherrana oli Uki Voutilainen, läänissä oli 29 kuntaa ja neljä kaupunkia. Asukkaita oli liki 200 000, maatiloja 13 000, Mikkeliissä toimi oma meijeri ja lihaa jalosti Karjaportti. Mikkelin kaupungissa oli 31 442 asukasta, kaupunginjohtajana oli Eero Raunio ja Mannerheimin patsas oli turvallisen kaukana kaupungin keskustasta. Olen kanssanne samaa mieltä: kauan olen ollut työssä Mikkelin yliopistoyhteisössä!

Hyvät kuulijat,

luentoni jakaantuu kolmeen osaan. Ensin tarkastelen mennyttä, lähinnä sitä, miten olemme Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa, sittemmin Ruraliassa ja viimeksi Luomuinstituutissa edistäneet kestäväen kehityksen periaatteiden toteutumista ja edistymistä. Sitten kerron, mitä koen oppineeni maaseudun ja luomun kehittämisestä niiden 28 vuoden aikana, jotka olen täällä työskennellyt ja lopuksi esitän joitakin näkemyksiä Suomen, sen maaseudun ja Etelä-Savon tulevaisuuden mahdollisuuksista matkalla kohti kestävää erilaisuutta.

Kertausta menneestä

Vuonna 1988 Mikkeliin ja Etelä-Savoon tuli uusi toimija ja haastaja: valtioneuvosto ja Helsingin yliopisto olivat päättäneet perustaa kaksi Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskusta, joista toinen sijoittui Seinäjoelle ja toinen Mikkeliin. Perustamisen tarkoitus oli ottaa käyttöön kaikki ne muut mahdollisuudet, joita maaseudulla oli, kuin tavanomainen maataloustuotanto. Tämä tavoite oli julkilausuttu Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskusten perustamissuunnitelmassa 2.12.1987 seuraavasti: "On tultu tilanteeseen, jossa maaseudun ongelmat eivät ole ratkaistavissa pelkästään perinteistä maa- ja metsätaloutta kehittämällä" ja että "yliopistollisilla maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksilla on ratkaisevasti yksittäisiä projekteja paremmat edellytykset teorian ja käytännön tiedon yhdistämisen kautta pureutua tuloksellisesti maaseudun ongelmiin" (Siiskonen, 2008, 13). Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukset saivat tehtäväkseen maaseudun elinolojen ja elinkeinojen kehittämisen. Kolmekymmentä vuotta sitten Suomessa siis panostettiin oikeasti maaseudun kehittämiseen ja tehtiin aluepolitiikkaa.

Aloitimme Mikkeliissä kylien, maaseudun "pienimuotoisen elinkeinotoiminnan" s.o. monialaisen maaseutuyrittäjyyden, metsätalouden ja luomun kehittämisellä. Tekemistä kaikilla näillä neljällä saralla on siis riittänyt tälle vuosikymmenelle asti, sillä paikallisyhteisöt, maaseutuyrittäjyys, luomu ja metsät luomusertifioinnin muodossa ovat Ruralia-instituutin työkalupakissa tänäkin päivänä.

Ruralia-instituutin 20-vuotishistoriikissa olen kirjoittanut: ”Keskukset pyrkivät tarkastelemaan maaseutua uusien mahdollisuuksien näkökulmasta eivätkä kaihdakaan kritiikkiä maatalouskeskeistä ajattelutapaa ja toimintamallia kohtaan. Keskukset ovat tulleet uusina toimijoina maakuntiin ja pyrkivät osoittamaan tarpeellisuutensa ja raivaamaan elintilansa aikaisempien toimijoiden välimaastossa ja laiminlyödyillä alueilla. Ne ravistelevat vakiintuneita toimintatapoja, mutta samalla pyrkivät osoittamaan omalla hanketyöllään, että niiden esittämät toimintamallit aikaansaavat uutta yritystoimintaa ja alkutuotannon kehittymistä tilakohtaiseksi tai paikalliseksi jalostamiseksi ja konkreettisiksi maaseudun uusiksi tuotteiksi. On kyse vanhan maatalousmaaseudun ja uuden monitoimimisen maaseudun keskinäisestä taistelusta, jossa vasta tulevat vuodet todistavat uuden ajattelun voittoa myös käytännössä” (Siiskonen, 2008, 16). Monimuotoinen maaseutu ja monialainen maaseutuyritystäjyys ovatkin osoittautuneet maaseudun elinvoiman ylläpitäjiksi, mutta maatalouden tuotantotapa on edelleen kova kysymys niin maaseudun kuin koko Suomen näkökulmasta. Palaan tähän kysymykseen myöhemmin.

Mikkelin lääni oli kestävä kehitystä tavoittelevalla tulokkaalla otollinen laskeutumisalusta: Ekolääni, sen maaherra Uki Voutilainen ja ympäristöpäällikkö Ilkka Sten ottivat tulijan avosylin vastaan. Maaseudun kehittämiskeskus Partala oli perustettu Juvalle vuonna 1985 ja se oli kehittymässä hyvää vauhtia luomualan vahvaksi toimijaksi. Voutilaisen seuraaja maaherra J. Juhani Kortessalmi jatkoi edeltäjänsä työtä asettamalla Ekoläänityöryhmän ja ekoläänihankkeen. Saimme vuosina 1991-1994 ideoitua ja innostettua yhteistyökumppanit toteuttamaan pienellä lääninrahatuella yhteensä 47 erilaista kestävä kehityksen hanketta Mikkelin läänissä. Näitä olivat mm.: Ekokouluverkosto, Eko-osuuspankin perustaminen, Ekolääniseminaarisarja, Juvan luomumeijerin perustaminen, YTY-yrityssryhmän synty, Savonlinnan jätevedenpuhdistamohanke ja PUUHA-hanke eli puuhakkeen hankinta- ja käyttö ESE:n voimalassa. Puuhaketta ESE käyttää tänäkin päivänä Pursialassa sijaitsevassa voimalassaan.

Kun aloitimme Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen työtä Mikkelissä, oli ensimmäisiä ”neuvonantajiani” Kovasen Hannu. Hän tuli vuonna 1989 tekemään ”Luonnonmukaisesti viljeltyjen maataloustuotteiden markkinakanavaselvitystä” ja saatuaan sen valmiiksi sanoi: ”palkkaa sinä se Rajalan Jukka tänne”. Hannu antoi hyvän neuvon. Jukka palkattiin ja äkkiä alkoi pyöriä luomukurssi ja -koulutus toisensa perään ja päällekkäin. Koulutettiin neuvoja, maatalousoppilaitosten opettajia ja 4H-ohjaajia luomuosajiksi. Parhaimpina vuosina pelkästään luomualan koulutusohjelmissa saavutettiin yli 10 000 koulutustyyöpäivää. Tehtiin ja käännettiin oppimateriaalia, kalvosarjoja, siirtymisohjeita ja tietokortteja luomusta. Jukka Rajalan Luonnonmukainen maatalous-oppikirjan ensimmäinen painos, edelleenkin lajissaan maan ainoa alan oppikirja, ilmestyi vuonna 1995. 1990-luvulla Jukan lisäksi meillä oli työssä useita muita luomualan koulutussuunnittelijoita ja kouluttajia, mm. nykyinen ministeri Kimmo Tiilikainen vuosina 1994-1995.

Vuonna 1995 Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi. Siitä seurasi hyviä ja huonoja asioita. EU-jäsenyys toi tullessaan rakennerahastorahat ja alkoi vimmattu kilpailu maakunnan toimijoiden kesken niiden käytöstä oman toiminnan kehittämiseen. Yhteistyö unohtui ja toimijoiden sekä läänin kaupunkiseutujen keskinäinen kilpailu kiihtyi. Sisällöllisesti isot hankekokonaisuudet saattoivat säilyttää osittain kestävä kehityksen ajatuksia, mutta varsinaista yhteistä ja yhdistävää tavoitetta, johon työnjaon avulla olisi pyritty, ei ollut. Ekoläänipäivitys toteutui vielä vuonna 1998

julkaistussa Etelä-Savon ympäristöohjelmassa Ekoläänistä ekomaakunnaksi, mutta yhteisen Ekopolis-ohjelman tuottajat hajosivat rakennerahastorahojen turvin kukin omille teilleen.

Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus lähti toteuttamaan Ekoyliopistoajatusta, mikä oli esitetty yksikön kymmenvuotisjuhlassa vuonna 1998. Syntyi kolme kansallisen tason yliopistollista koulutusohjelmaa, jollaisia maassa ei vielä ollut. Nämä olivat Eco Studies, Rural Studies ja Co-op Studies, opetusministeriön ja Itä-Suomen lääninhallituksen suosiollisella suhtautumisella ja EU-rahoituksella, Eco Studies vuonna 2001, Rural Studies 2002 ja Co-op Studies 2007 ja näille tutkimukselliset vastinparit, luomututkimus, yhteiskuntatieteellinen maaseutututkimus ja osuustoimintatutkimus. Tutkimuksen vahvistukseksi saimme myös professuureja. Niitä olivat kotieläinten hyvinvoinnin professori, kasvintuotannon professori ja yhteiskuntatieteellisen maaseutututkimuksen professori. Toiminnallamme oli vahva kestävän kehityksen arvopohja ja tavoitteena ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä taloudellinen kestävyys. Kymmenen vuoden koekäytön jälkeen Eco Studies hyväksyttiin Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan toteuttamaksi opetukseksi ja opetusministeriön rahoituksen piiriin, Rural Studies jatkoi kansallisella maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän rahoituksella ja Co-op Studies jatkaa näistä kolmesta tällä hetkellä vahvaverisimpänä Pellervo-Seuran sekä osuustoimintajärjestöjen merkittävällä osarahoituksella. EU-jäsenyyden myötä pyrimme ja pääsimme mukaan myös EU:n puiteohjelmahankkeisiin, joiden sisältönä oli luomu ja/tai kestävä kehitys. Yksikön tutkimus- ja kehittämistoiminta kansainvälistyi. Hanketietokantaan alkoi ilmaantua mitä erilaisimpia akronyymejä: Omiard, BERAS, iPOPY, QCLIFF, SEED.

Kestävyys, Sustainability, on nyt tiedemaailman keskeisiä käsitteitä ja tavoitteita. Nyt vuonna 2016 Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa, on työnsä aloittanut maan ensimmäinen Sustainability Science -professori, Helena Kahiluoto, jonka tutkijanuran juuret ovat Juvan Partalassa ja Mikkelin Ekoyliopistossa. Helsingin yliopisto ja Luke taas ovat jo vuoden päivät valmistelleet Sustainability Science Centeriä pääkaupunkiseudulle. Taitaa siis Ekoyliopisto toteutua tässä, vähän isommassa formaatissa ja muualla kuin Ekomaakunnassa!

Ekoyliopiston tutkimustoiminnan rinnalla jatkui ja vahvistui myös kehittämistoiminta. Ekoneum ry – elintarvikealan tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden - MTT, MAMK ja Ruralia - yhteiselin perustettiin vuonna 2000 ja Dynamo yrittäjyyden edistäjäksi vuonna 2001. Näillä instrumenteilla, lukuisilla hankkeilla ja hankerahoituksella sekä yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten Aaltoyliopiston Pienyrityskeskus, Mikkelin ammattikorkeakoulu, Pro Agria Etelä-Savo, MTT (nykyinen Luke) ja Metsäkeskus ja on Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, (vuodesta 2004 lähtien Ruralia-instituutti) parhaan ymmärryksensä mukaan ja tutkimustietoon perustuen kehittänyt niin Etelä-Savon kuin koko maan maaseutua. Mikkelin yksikössä oli enimmillään vuonna 2004 työssä 84 henkilöä, jotka tekivät työtä 60, 7 henkilötyövuotta.

Vuonna 2005 maahan päätettiin perustaa kuusi yliopistokeskusta, yksi näistä Mikkeliin. Alkoi uuden yliopistollisen toimintakonseptin suunnittelutyö. Teimme sitä yhdessä Matti Lappalaisen kanssa ja yhteistyössä muiden yliopistokeskusvalmistelijoiden ja oman alueen toimijoiden kanssa. Yliopistokeskuksen tulon myötä yliopistotoimintojen näkyvyys kaupungissa vahvistui.

Vuonna 2009 Kataisen hallitus asetti maabrändityöryhmän miettimään Suomi-brändiä. Ryhmä päätyi esittämään luonnonmukaista ruoantuotantoa Suomi-brändin keskeiseksi elementiksi ja

antoi Helsingin yliopistolle ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskukselle tehtäväksi Luomuinstituutin perustamisen. Tohtori Tarja Cronbergin selvitystyön tuloksena ja perustelluista syistä Luomuinstituutin kotipaikaksi tuli Mikkeli. Sen juuret olivat yhtä lailla Maaseudun kehittämiskeskus Partalasta alkaneessa luomututkimustraditiossa kuin Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen ja Ruralia-instituutin luomuosaisessa. Luomuinstituutti aloitti toimintansa vuoden 2013 alussa. Jos haluamme, voimme nähdä varsin ehjän jatkumon kestävä kehityksen rakentamisyhtymyksistä Ekoläänistä Juvan Partalan perustamisen, Ekoyliopistotoimintojen ja Ruralia-instituutin luomutekemisen kautta valtakunnalliseen Luomuinstituuttiin, joka ensi vuoden alussa on starttaamassa toiselle nelivuotiskaudelleen. Kestävä kehitys, Sustainability, ja sen edistäminen on ollut mainittujen toimijoiden ja maakunnan ohjaavana arvopohjana melkein 40 vuotta.

Takapakkia on maakunnassa otettu selkeästi vain kerran, 2000-luvun lopussa, jolloin maakunnalliset päätöksentekijät katsoivat, ettemme tarvitse nopeaa ratayhteyttä pääkaupunkiseudulle ja poistivat Lahti-Mikkeli-oikoratavaruuden maakuntakaavasta palveluksena tuleville sukupolville. Valtioneuvostohan piti tähän investointiin varautumista yhteiskuntataloudellisesti kannattavana ja suunnittelumäärärahakin oli jo varattu. Aina syy elinolojen huononemiseen ei siis ole Arkadianmäellä, Kehä III:n sisäpuolella tai ”rötösherroissa”.

Mitä olen oppinut?

Olen koko työurani ajan sijoittunut tutkimuksen, käytännön kehittämisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen rajamaastoon ja ollut mukana kaikissa näissä toiminnoissa. Tällainen sijoittautuminen on siinä mielessä palkitsevaa, että se tarjoaa näköaloja moneen suuntaan.

Ihan aluksi tekee mieli lainata pääministeri Juha Sipilää: ilman suurta visiota tätä työtä tuskin olisi tehty. Vastoinkäymiset on helpompi kestää, kun tietää, mihin on menossa.

Mutta mitä nämä vuodet ovat opettaneet? Ainakin seuraavat opit pystyn erittelemään nyt.

1. *Muutoin kuin ihmisen avulla ja kautta ei voi kehittää mitään.* Tutkija tai kehittäjä voi yrittää lisätä Suomen luomutuotantoa tai luomupeltoalaa, mutta ilman tuottajan, viljelijän tai yrittäjän tekemää päätöstä siirtyä tavanomaisesta tuotannosta luomuun, lisätä tuotantoa tai ryhtyä myös jalostajaksi, ei mitään kehitystä tapahdu. Kaikkein muutokseen, uudistukseen ja kehitykseen tarvitaan ihmisen tekemä päätös. Maaseutu ei muutu tai kehity kehittäjän tahdosta tai tutkijan oivalluksesta. Vasta, kun tutkijan tuottama tutkimustulos tai tieto koskettaa tai puhuttaa potentiaalista toimijaa ja tämä pystyy tietoa hyödyntämään, voi alkaa jokin muutosprosessi. Tutkimustulokset sinällään ovat arvottomia, ellei niille löydy käyttäjää, joka voisi niistä hyötyä.
2. *Yksi tieteenala ei riitä.* Niin maaseudun kuin luomutuotannon kehittämiseen tarvitsemme monitieteistä tutkimusta ja useiden tieteenalojen yhteistyötä. Jos tavoitteemme on kehittää maaseudun elinoloja tai elinkeinoja, tarvitsemme erityisesti ihmistieteitä äsken mainitusta syystä. Ihminen on se, joka päättää, mutta hänen päätöksentekoaan ohjaavat milloin tunteet, milloin perinteet, joskus pelot, joskus ahneus ja joskus myös järki. Tämän ymmärtämiseen tarvitaan humanisteja. Esimerkiksi biotalous tarvitsee kehittyäkseen biotieteiden lisäksi humanistisia tieteitä, sillä on kyse uusien toimintatapojen

omaksumisesta ja vanhojen poisoppimisesta, metsien hyödyntämisessä taas tarvitaan yhteiskuntatieteitä mm. omistusrakenteiden monimuotoisuuden takia ja maataloudessa omaksutun konventionaalisen tuotantotavan muuttamisessa luomutuotannoksi vähintäänkin psykologiatieteitä. Medisiinareiden, ravitsemustieteilijöiden ja food scientistien on löydettävä toisensa, jotta luomuruoan tuottaminen löytää perustelunsa ihmiseen kohdistuvista terveysvaikutuksista. Tutkimussovelluksiin pääseminen ei ole rationaalista tai loogista etenemistä oman tieteenalan tutkimustuloksesta soveltamiseen, vaan tarvitaan eri tieteenalojen ja osaamisten yhdistämistä.

3. Kehittämisessä tarvitaan muutakin *yhteistyötä*. Parhaaseen tulokseen päästään yleensä työnjaolla ja yhteistyökumppaneiden erilaisia vahvuuksia ja osaamista hyödyntämällä. Hyvä esimerkki tulee lapsuuteni ja nuoruuteni kotikunnasta, Haukivuorelta, missä uuden sukupolven luomuviljelijät, Paavo Pulkkinen, Antti ja Elina Vauhkonen, Kalle Mattila, Jukka Kohvakka ja Heikki Mustalampi ovat kehittäneet maatalojen perinteisestä toimintatavasta poikkeavan, yhteistoiminnallisen tuotanto-, logistiikka- ja markkinointimallin luomutilojen kesken. Nuoret viljelijät ovat pystyneet konkreettisesti ylittämään jopa tilojen välisiä raja-aitoja ja viljelevät toistensa pelloja. Toimintatavallaan he ovat saavuttaneet merkittäviä taloudellisia hyötyjä, mutta myös yrittäjiä itseään sosiaalisesti palkitsevia tuloksia. Viljelijän yksinäinen työ on muuttunut yhteistoiminnalliseksi yrittäjyydeksi. Mielestäni kyse on myös sosiaalisesta innovaatiosta. On myös muita esimerkkejä siitä, miten vasta yrittäjien tai kyläläisten yhteistyö on auttanut saavuttamaan merkittäviä edistysaskeleita ja menestystä. Muutos vaatii yleensä myös *uuden sukupolven esiinmarssin*. Tämä näyttää pitävän paikkansa erityisesti maaseutuyrittäjyydessä ja luomutuotannossa. Muutosvastarinta murtuu harvoin yhden sukupolvena aikana. Uuden toimintatavan tai uuden tuotantotavan (luomu) opetteleminen ja oppiminen on niin haasteellista ja vaativaa, että yleensä uusiin mahdollisuuksiin tarttuu vasta seuraava sukupolvi. Tämä aiheuttaa muutokseen viivettä, muutoshitautta.
4. Aina *tarvitaan edelläkävijöitä*, jotta uudistuksia omaksuttaisiin myöhemmin laajemmassa mittakaavassa. Jo 1960-luvulla Purohit kehitti teorian, jonka mukaan innovaatiot juurtuvat edelläkävijöiden kautta. Nämä pioneerit näyttävät mallia ja heitä uskaltautuvat seuraamaan jäljittelijät, aikainen enemmistö, sitten tulevat myöhäinen enemmistö ja viimeisenä myöhäiset soveltajat. Tällä tavoin monet maatalouden innovaatiot ovat juurtuneet. Aikaa voi mennä vuosia, joskus vuosikymmeniä. Luomussa olemme jo kokeneet edelläkävijävaiheen ja olemme nyt jäljittelijävaiheessa, mutta siirtymässä siitä varhaisen enemmistön omaksumisvaiheeseen. Tarvitaan vielä vuosia, että myöhäinen enemmistökin on luopunut myrkyistään ja omaksunut luonnolliseen ravinnekiertoon ja typensidontaan perustuvan tuotantotavan. Toinen esimerkki innovaatioiden omaksumisprosessista voidaan ottaa biokaasun hyödyntämisestä. Tässä ollaan vasta edelläkävijävaiheessa ja Etelä-Savon edelläkävijäviljelijät löytyvät Juvalta ja Haukivuorelta.
5. *Viestintä on tärkeässä roolissa tutkimustuloksia levitettäessä*. Viestintä on taitolaji, kuten olemme viime viikkoina havainneet seuratessamme päämisterin ja Ylen keskinäistä mittelöä. Tutkimustuloksistaan ole mitään hyötyä, ellei niistä osata tai onnistuta

viestimään oikein. Luomuala on taistellut viestinnän kanssa koko ikänsä. Luomun tutkimustuloksiin perustuvassa kehittämisessä tarvittaisiinkin viestintätutkimuksen ja -osaamisen sekaantuloa. On myös mielenkiintoista, että luomusta ovat erityisen halukkaita viestimään sen ulkopuoliset.

6. *Myytin murtaminen vaatii taitoa.* Meillä ihmisillä on taipumusta ennakkoluuloihin. Maahanmuuttajiin kohdistuu ennakkoluuloja, luomuun kohdistuu ennakkoluuloja ja kaupunki/maaseutu-asetelma sisältää ennakkoluuloja. Lähiruoalla on positiivisempi konnotaatio kuin luomuruoalla. Kuntapäättäjätkin hyväksyvät lähiruoan, mutta eivät luomua. Luomuinstituutin koko toiminta-ajan olen yrittänyt murtaa tätä myyttiä. On kyse samanaikaisesti kahdesta eri muuttujasta: tuotantotavasta ja tuotantopaikasta. Ruoka voi olla kaukana tuotettua tai lähellä tuotettua. Kuitenkin lähiruoan tuotantotapa on aina joko luomu tai ei-luomu. Toriostoksilla oleva kuluttaja kysyy, missä tuote on tuotettu ja ilahtuu ”lähellä”-vastauksesta, mutta ei kysy, miten tämä on tuotettu tai onko tämän lähellä tuotetun ruoan tuottamisessa käytetty torjunta-aineita? Lähellä tuotettu ei-luomu voittaa edelleen lähellä tuotetun luomun! Siinä viestinnän tutkijalle toinen haaste ja kehittämiskohde!
7. *Kyky käyttää tutkimustuloksia päätöksenteon tukena.* Yksi hämmästyttävä havainto, jonka olen tehnyt, on se, miten vähän kunnallinen päätöksenteko käyttää apunaan tutkimusta. Mikkelin yliopistokeskuksen tutkijat eivät todellakaan ravaa työkseen kuntapäättäjien kuultavina. Eduskunnassa sentään on toinen käytäntö ja maakuntakin osallistaa strategiatyöhön myös tutkijoita. Myös kaupungin päätöksenteko saattaisi hyötyä merkittävästi, jos se käyttäisi Mikkelin yliopistokeskuksen tutkijoita asiantuntijakuulemisiin, kun on esimerkiksi kyse kyläkoulusta, valmisteilla olevan päätöksen maaseutuvaikutuksista tai ruokapalveluhankintojen aluetaloudellisista vaikutuksista.
8. *Pelkkä tutkimus ei riitä:* tarvitaan kehittämistoimenpiteitä, tiedon siirtoa kehittämishankkeiden, koulutuksen, tapahtumien ja sosiaalisen median kautta. Rohkenenkin hieman hämmästellä sitä vimmaa, millä yliopistotoimijoita tällä hetkellä ohjataan tekemään vain tutkimusta. Sen sijaan tutkijoiden tulisi rohkeammin ottaa kantaa yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen, mennä mukaan prosesseihin ja tekemiseen ja tuoda tutkimustieto käytäntöön. Toivottavasti tutkimuksellisuuden rinnalla säilyy kehittämisote ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen pyrkimys ja arvostus myös tulevaisuudessa.
9. *Oikea asemointi ajassa on tärkeää.* Tutkimuslaitoksen on aina asemoitava itsensä tutkimuskysynnän ja -rahoitusmahdollisuuksien näkökulmasta oikein. Rohkenen väittää, että nyt on kansainvälisen toiminnan ja tutkimusviennin aika. Viime viikoillakin meillä kävi kaksi eri delegaatiota Kiinasta ja yksi Pietarista neuvottelemassa tutkimus- ja hankeyhteistyöstä. Kotimaan tutkimusrahoitus on saavuttanut tietyn saturaatioasteen. Mikkelin yliopistokeskuksen toimijoilla ja Luomuinstituutilla on juuri sitä osaamista, mitä maailmalla tarvitaan: vesien puhdistaminen, bioenergia, luonnonmukainen ruoantuotanto, maaseudun ja paikallisyhteisöjen kehittäminen, osuustoiminta, digitalisoituminen ja kaiken

kukkuraksi kansainvälinen liiketoimintaosaaminen. Mikä osaamisvalikoima ja keskittymä! Olisiko nyt aika todellisesti koota Mikkelin yliopistokeskustoimijoiden ja luomututkijoiden hynttyyt yhteen ja lähteä tekemään kauppaa tiedon vientimarkkinoille.

Suomalaisen maaseutu ja Etelä-Savo tienhaarassa

Siirryn nyt luentoni kolmanteen osaan, tulevaisuusarvioihin suomalaisen maaseudun, suomalaisen maatalouden ja Etelä-Savon tilanteesta.

Taloustutkimus toteutti Yle Uutisten toimeksiannosta lokakuussa tutkimuksen, jossa yli 1000 suomalaiselta tiedusteltiin, missä he haluaisivat asua. Tämän tutkimuksen mukaan lähes joka kolmannen suomalaisen toivekoti sijaitsee maaseudulla. Tämän lisäksi pikkukaupungissa tai taajamassa haluaisi asua 28% vastanneista ja suuren kaupungin keskustassa halusi asua vain 11% kyselyyn osallistuneista. Silti rakennamme kaupunkeja.

Suomi on erilainen maa Euroopassa ja Etelä-Savo erilainen maakunta Suomessa. Kysymys kuuluu, minkä varaan Suomi, suomalainen maaseutu tai maaseutumaakunta Etelä-Savo voi rakentaa tulevaisuutensa?

Rohkenen vastata, että kestäväen erilaisuuden varaan.

Istuva hallitus rakentaa Suomen tulevaisuutta biotalouden varaan, mutta ihmetyttää, että se jättää kestäväen ruoantuotannon sen ulkopuolelle. Hallitus hyväksyy suomalaisen ruoantuotannon valtavirraksi toimintatavan, joka perustuu torjunta-aineiden käyttöön, tuontilannoitteisiin ja tuontiväkirehuihin, kansantalouden alijäämän kasvattamiseen ja ihmisen, luonnon ja eläinten hyvinvoinnin kannalta kyseenalaisen toimintatavan hyväksymiseen, jopa suosimiseen. Onko uskottavaa, että tuotamme tuontipanoksilla kotimaista ruokaa? Tämän lisäksi teollisuus, kauppa ja ravintolat tuovat joka vuosi miljardien eurojen arvosta ulkomaisia elintarviketeollisuuden raaka-aineita ja ruokaa. Ruokasektorin kauppatase on vahvasti alijäämäinen.

Ruoka tuotetaan aina maaseudulla. Tuontiin perustuvalla toimintatavalla heikennämme suomalaisen maaseudun ja suomalaisten maanviljelijöiden toimeentulomahdollisuuksia, voitaisiinkin huomattava osa tuontiruosta ja karjan rehuista tuottaa Suomen maaseudulla. Jos alkaisimme siirtyä vallalla olevasta ruoan tuotantotavasta luonnonmukaiseen tuotantoon, kaikki osapuolet hyötyisivät: valtiontalous, suomalainen maaseutu ja kuluttajat. Valtion talous hyötyisi, kun maatalouteen tuotaisiin vähemmän ostopanoksia, suomalainen maaseutu hyötyisi, kun se saisi lisää tuotantomahdollisuuksia ja kuluttajat hyötyisivät, kun he saisivat terveytensä kannalta turvallisempaa ruokaa. Lisäksi vesistöjen ravinnekuorma vähenisi ja luonto kiittäisi. Neonikodinoideilla ei tapettaisi mehiläisiä eikä torjunta-aineilla tuhottaisi maaperän pieneliöstöä tai mikrobistoa.

Ihmisen terveydelle turvallisempi vaihtoehto: luonnonmukainen ruoantuotanto ja elintarviketalous olisivat osa biotalouden kestävää kehittämistä ja Suomen kaltaiselle maalle mahdollinen ja sopiva vaihtoehto. Suomen tulisi rohkeasti asettaa tavoitteeksi luomutuotannon tekeminen Suomen ruoantuotannon valtavirraksi.

Tutkimuksen mukaan Suomi on tällä hetkellä myös maailman kiinnostavin matkailumaa. Luonto, hiljaisuus ja puhtaus kiinnostavat mm. kiinalaisia turisteja, joiden määrä on kasvussa. Kaikki mainitsemani Suomi-ominaisuudet liittyvät maaseutuun. Ruoka on osa matkailua ja korkeatasoinen Suomi-brändi edellyttää luomuruoan tarjontaa matkailussa. Metsämme voidaan sertifioida luomumetsiksi ja niitä voidaan hyödyntää niin matkailupalveluissa kuin luomumetsätuotteiden jalostamisessa terveys- ja hyvinvointituotteiksi sekä niiden myynnissä ja viennissä.

Suomen ruoantuotannossa on myös tilaa paikalliselle jalostukselle. Luomulähiruokaa voidaan jalostaa tilatason yrityksissä tai tilojen yhteisyrityksissä. Maakunnilla voi olla omat alueelliset brändinsä, jalostusyksikkönsä, makunsa ja erikoistuotteensa. Alueella tuotettu ja alueella jalostettu on paikallista ruokaa ja vahvistaa aluetaloutta.

Etelä-Savo istuu aarrearkun päällä. Uusin maakuntastrategia viittaa siihen, että päättäjät ovat viimeinkin löytämässä tämän arkun, jossa ovat puhdas vesi, puhdas metsä ja puhdas ruoka. Meillä on täällä mahdollisuus kehittää ja tuottaa luomusertifioituja metsätuotteita ja -jalosteita, bioenergiaa ja luomuruokaa. Meillä on Suomen suurin järvi, Saimaa, ja sen tarjoamat monimuotoiset elämykselliset palvelutuotteet ovat vielä lähes kehittämättä. Etelä-Savo voi tarjota myös kodin maaseutuasumista arvostavalle suomalaiselle järven rannalla ja sähkö- tai biokaasuautomatkan päässä rautatieasemalta.

Tulevaisuuden ihminen haluaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäväää elämää ja elämäntapaa. Sitä suomalainen maaseutu ja Etelä-Savo voivat tarjota.

Hyvät kuulijat!

1. Etelä-Savo on erilainen maakunta Suomessa. Se on luonnonrikkauksien aarrearkku ja se on kestävä kehityksen periaatteiden noudattamisessa edelläkävijä muihin maakuntiin verrattuna. Uki Voutilaisen ekoläääniajatus ei ole vanhentunut.
2. Suomi on erilainen maa maailmassa ja sen erilainen vahvuus on maaseutu. Maailmassa on harvoja kehittyneitä maita, jotka ovat Suomeen verrattavalla tavalla säilyttäneet maaseutunsa infrastruktuuriltaan toimintakelpoisena ja maaseutulunnon aitona resurssina. Vielä nyt elämme tilanteessa, jossa maaseutu koetaan pikemminkin riippana kuin resurssina. Maaseudun pitäisi kuitenkin nousta kaikkien suomalaisten huolenpidon kohteeksi ja ylpeyden aiheeksi. Tämän tavoitteen saavuttamisessa on työtä niin Ruralia-instituutille, sen monitieteiselle osaamiselle kuin Luomuinstituutillekin. Molemmille ja seuraajilleni johtajina toivotan mitä parhainta menestystä tässä työssä ja suuren vision saavuttamisessa! Emoyliopistolta ja poliittisilta päättäjiltä toivon viisautta ymmärtää, miten tärkeää työtä nämä organisaatiot tekevät ja miten tärkeitä toimijoita ne suomalaisen yhteiskunnan kokonaisuuden kannalta ovat.

Lopuksi

On kiitosten aika.

Ensimmäiseksi haluan kiittää työyhteisöäni ja kaikkia työtovereitani vuosien varrella, kaikkia yhdessä ja jokaista erikseen niin Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa kuin Ruralia-instituutissa ja Luomuinstituutin koordinaatioyksikössä. Suurella innolla ja hengen palolla olemme työtä tehneet. Mitään ei tehdä yksin, vaan yhdessä. Jään kaipaamaan yhteisöä, missä ajatukset sinkoilevat ja erilaisuuden sietokyky on varsin hyvällä tolalla. Kiitän teitä myös tästä päivästä ja siitä, että näytitte, että ”talosta ei lähdetä niin kuin torpasta”. Arvostan vaivannäköänne.

Sitten kiitän yliopistokeskusyhteisöä ja kumppanuutta sen eri toimijoiden kanssa mukaan lukien yliopistokeskuskampanuksen monenlaiset arjen palvelut. Yliopistokeskuksen pääsihteeri on ratkaissut myös jatkosijoituspaikkakysymyksen tarjoamalla työhuoneen tutkijahotellista. Ei huono tilanne siis, sillä jatkossa työskentelen hotellissa!

Seuraavaksi kiitän hankekumppaneita, Luonnonvarakeskusta, Pienyrityskeskusta ja Pro Agria Etelä-Savoa erityisesti viimeisten neljän vuoden tuloksekkaasta hankeyhteistyöstä. Olemme käytännössä testanneet Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen perustajien ajatusta siitä, että saavuttaisimme tuloksia toimimalla teorian ja käytännön tiedon yhdistämiseksi. Näin on ymmärtääkseni käynyt.

Etenen seuraavalle kehälle ja kiitän sidosryhmiä Mikkeliissä ja sen ulkopuolella, erityisesti Mikkelin kaupunkia, maakuntaliittoa ja ELY-keskusta siitä, että toimintamme on ollut mahdollista käytännössä. Kun pääsimme yksimielisyyteen tavoitteista, alkoi tulostakin syntyä. Myös kolmella ministeriöllä: opetus- ja kulttuuri-, maa- ja metsätalous- sekä työ ja elinkeino-, on ollut ratkaiseva rahoittajan rooli toiminnassamme menneiden vuosien aikana. Viimeisimpien työpäivieni ilonaineeni on ollut maa- ja metsätalousministeriön myöntämä perusrahoitus Luomuinstituutin toimintaan tuleville vuosille. Luomuinstituutin työ on nyt tunnustettu ja tunnustettu ja sillä on hyvät toimintaedellytykset jatkaa.

Työnantajaani, Helsingin yliopistoa, kiitän siitä, että se on tarjonnut mahdollisuuden tehdä mielenkiintoista, kehittämisorientoitunutta ja uutta luovaa työtä osana yliopistoa yhteensä yli 30 vuotta. Olen päässyt kolme kertaa työurani aikana luomaan uutta yliopistollista toimintaa: ensin Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen ylösrakentamisessa, sitten Mikkelin yliopistokeskuskonseptin kehittämisessä ja viimeksi Luomuinstituutin ensimmäisenä johtajana. Puheenjohtajaonnikin on ollut hyvä: puheenjohtajat professorit Mauno Kosonen, Eero Puolanne ja Juhani Päivänen, olivat kaikki tehtävänsä sitoutuneita ja yhteistyö sujui hyvin. Kiitän myös johtaja Anu Harkkia, joka toimi Luomuinstituutin puheenjohtajana melkein koko sen ensimmäisen nelivuotiskauden. Yhteistyön loppumetreillä paljastui astrologinen syy hyvään yhteistyöhön: olemme päivälleen samanikäisiä, meillä on siis sama syntymäpäivä.

Lopuksi kiitän puolisoani Sampoa, joka on toiminut aina niin vastaväittäjänä kuin tukijan ja kannustajan roolissa.

Kiitollisin mielin lähten!

Lähteitä

Ekopolis Mikkeli. Mikkelin seudun osaamiskeskusohjelma 1994.

Ekoläänityöryhmä, 1994: Luonnollisesti. Mikkelin eloläänihanke 1980-1994.

Kehittäjät kumppanuuspolulla – Ekoneumin 10 vuotta. 2010. Mäkinen-Hankamäki, Sari, Siiskonen, Pirjo ja Vantti, Marija

Luomutalous tuo uutta kasvua. Tutkimuspohjainen ideapaperi. Demos 2015. Työryhmä: Herlin, Ilkka, Kaasalainen, Antti, von Limburg-Stirum, Fredrik, Nuutila, Jaakko, Rauhala, Osmo, Siiskonen, Pirjo ja Wilenius, Markku

Mikkelin ekolääni-toimikunnan mietintö, 1984. Komiteamietintö 1983:78.

Siiskonen, Pirjo, 2009. Muistutus maakuntakaavaehdotuksesta 23.1.2009

Siiskonen, Pirjo, 2008. Olemme vastuussa tuleville sukupolville. Länsi-Savo 8.11.2008

Siiskonen, Pirjo, 2008. Ruralia-instituutti – 20 vuotta yliopistollista maaseudun kehittämistä teoksessa Kurki, Sami, Kaipainen, Riitta (toim.), 2008. Tieteestä tekoja. Yliopiston yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tulkintoja maaseutukontekstissa. Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti. Julkaisuja 14

Westermarck, Nils, 1971 Ihminen kehittyvässä maatilataloudessa. Kirjayhtymä

Ylen tutkimus suomalaisten asumistoiveista lokakuu 2016